

‘एक पालुवा अनेकौं याम’ उपन्यासको परिवेशको अध्ययन

‘एक पालुवा अनेकौं याम’ उपन्यासको परिवेशको अध्ययन – मीना खनाल २०६६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

मीना खनाल

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

काठमाडौं

२०६६

‘एक पालुवा अनेकौं याम’ उपन्यासको परिवेशको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

मीना खनाल

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

काठमाडौं

२०६६

सहप्रा. डा. कृष्णहरि बराल
शोधनिर्देशक

‘एक पालुवा अनेकौं याम’ उपन्यासको परिवेशको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

मीना खनाल

नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर
काठमाडौं
२०६६

शोधनिर्देशकको सिफारिस

प्रस्तुत एक पालुवा अनेकौं याम उपन्यासको परिवेशको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्घायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि मीना खनालले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त परिश्रमपूर्वक सामग्री सङ्कलन गरी विश्लेषण गरिएको यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६६ १९२१

.....
(सहप्रा. डा. कृष्णहरि बराल)

शोधनिर्देशक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि.कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पसका छात्रा मीना खनालले त्रि.वि स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) मा नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि गर्नुभएको 'एक पालुवा अनेकौँ याम' उपन्यासको परिवेशको अध्ययन नामक शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(विभागीय प्रमुख)
२. सहप्रा. डा कृष्णहरि बराल
(शोधनिर्देशक)
३. वेदव्यास उपाध्याय
(बाह्य परीक्षक)

मिति.....

कृतज्ञताज्ञापन

अनुसन्धान सानो वा ठूलो जुनसुकै स्तरको भए पनि एक गम्भीर एवम् जटिल कार्य हो । त्यसैले कुनै पनि अनुसन्धान कार्य एक्लो व्यक्तिको निजी प्रयासबाट मात्र सम्भव हुँदैन । यसका निमित्त धेरैतिरको सहयोग, प्रेरणा, सल्लाह र सुझाउहरूहरूको निरन्तर खाँचो पर्दछ । प्रस्तुत अनुसन्धानमा मलाई विभिन्न महानुभावहरूले विभिन्न तवरमा आफ्नो बहुमूल्य सहयोग, सरसल्लाह दिई कहिल्यै नबिर्सने गुण लगाउनु भएको छ ।

सर्वप्रथम प्रस्तुत शोधपत्रका शोधनिर्देशक आदरणीय गुरु सह-प्राध्यापक डा.कृष्णहरि बरालले आफ्नो व्यस्त समयका बावजूद पनि आफ्नो महत्त्वपूर्ण समय दिनुका साथै अमूल्य सरसल्लाह, सुझाउ र आवश्यक सामग्रीसमेत दिई विशेष तवरले शोधपत्र खँदिलो बनाउन र गहनतापूर्वक सम्पन्न गराउनमा विशेष भूमिका बहन गर्नु भएको हुँदा यसका निमित्त म वहाँप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान कार्य गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म आभार व्यक्त गर्दछु ।

अनेक बाधाअड्चन तथा अप्ठ्याराहरू आइपर्दा पनि मलाई उचित साधन, समय र वातावरण दिएर मेरो अध्ययनलाई निरन्तरता दिनुहुने मेरो श्रीमान् अशोक अर्याल, आदरणीय बुवाआमा तथा घरपरिवारप्रति आजीवन ऋणी रहनेछु । प्रस्तुत शोधपत्र तयारी गर्ने क्रममा हर क्षण सहयोग गर्नुहुने देवर दीपक अर्याल र नन्द शारदा अर्यालप्रति म अनुगृहित छु ।

सामग्री सङ्कलन तथा अन्य कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने साथीहरू शान्ति थापा, डी.डी.अधिकारी, गणेश मरासिनी, नारायण गौतम, सन्तोष बस्नेत, नीता पन्थी तथा यस शोधपत्रमा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण मित्रजनहरूप्रति पनि आभारी छु ।

अन्त्यमा 'एक पालुवा अनेकौं याम' उपन्यासको परिवेशको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६६।१२।

मीना खनाल

स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष

नेपाली केन्द्रीय विभाग

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

सङ्क्षिप्त रूप	पूर्णरूप
क.सं.	क्रम सङ्ख्या
चौ.सं.	चौथो संस्करण
ते.सं.	तेस्रो संस्करण
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पाँ.सं.	पाँचौं संस्करण
पृ.	पृष्ठ
वि.सं.	विक्रम सम्वत्
सम्पा.	सम्पादन
सा.सं.	सातौं संस्करण

विषयसूची

पृष्ठ सङ्ख्या

परिच्छेद - एक

शोधपरिचय	१-६
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधप्रयोजन	१
१.३ विषयपरिचय	१
१.४ समस्याकथन	२
१.५ शोधका उद्देश्यहरू	२
१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.७ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व	५
१.८ शोधको सीमाङ्कन	५
१.९ सामग्रीसङ्कलन र शोधविधि	६
१.१० शोधपत्रको रूपरेखा	६

परिच्छेद - दुई

‘परिवेश’ को तात्पर्य र प्रकार तथा उपन्यासका अन्य तत्त्वसँग परिवेशको

सम्बन्ध	७-२०
२.१ ‘परिवेश’को तात्पर्य र प्रकार	७
२.१.१ देशकाल	९
२.१.२ वातावरण	११
२.२ उपन्यासका विभिन्न तत्त्वहरूसँग परिवेशको सम्बन्ध	१४
२.२.१ कथानक	१४
२.२.२ चरित्र/पात्र	१६
२.२.३ संवाद	१८
२.२.४ भाषाशैली	१९
२.२.५ उद्देश्य	१९
२.३ निष्कर्ष	२०

परिच्छेद - तीन

एक पालुवा अनेकौं याम उपन्यासमा परिवेश चित्रण	२१-३५
३.१. स्थान	२१
३.१.१ स्थान र प्रकृति	२४
३.१.२ स्थान र लवाइखवाइ	२६
३.१.३ स्थान र भाषा	२८
३.२ समय	२९
३.३ वातावरण	३२
३.४ निष्कर्ष	३४

परिच्छेद - चार

उपन्यासका विभिन्न तत्त्वसँग एक पालुवा अनेकौं याम उपन्यासमा प्रस्तुत

परिवेशको अन्तर्सम्बन्ध	३६-७७
४.१ स्थान	३६
४.१.१ स्थान र कथानकको सम्बन्ध	३६
४.१.१.१ तालिकाका आधारमा एक पालुवा अनेकौं याम उपन्यासको परिच्छेदगत घटनाक्रम र त्यससँग सम्बद्ध स्थान	३७
४.१.२ स्थान र पात्र	४९
४.१.३ स्थान र संवाद	५२
४.१.४ स्थान र भाषा	५३
४.१.५ स्थान र उद्देश्य	५४
४.२ समय	५६
४.२.१ समय र कथानक	५६
४.२.२ समय र पात्र	६०
४.२.३ समय र संवाद	६४
४.२.४ समय र भाषा	६६
४.२.५ समय र उद्देश्य	६७

४.३	वातावरण	६८
४.३.१	वातावरण र कथानक	६८
४.३.२	वातावरण र पात्र	७१
४.३.३	वातावरण र संवाद	७३
४.३.४	वातावरण र भाषा	७५
४.३.५	वातावरण र उद्देश्य	७६
४.४	निष्कर्ष	७७
परिच्छेद - पाँच		
शोधनिष्कर्ष		७८-८१
५.१	निष्कर्ष	७८
५.२	सम्भावित शोधशीर्षकहरू	८१
	सन्दर्भसामग्रीसूची	८२-८३